

U povodu Zbornika Mirjane Gross

Zadovoljstvo mi je i čast što mogu kazati nekoliko riječi prilikom predstavljanja Zbornika, u izdanju Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, koji je posvećen Mirjani Gross, istaknutoj hrvatskoj povjesničarki, dugogodišnjoj profesori Odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, nositeljici počasnoga naziva "professor emeritus" što joj ga je prošle godine dodijelilo Sveučilište u Zagrebu za njezinu zaslužnu nastavnu i znanstvenu djelatnost u hrvatskoj historiografiji.

Ne bih ovdje govorio o djelu Mirjane Gross, prve dame suvremene hrvatske historiografije, što znači ni o radovima koji su obilježili proučavanje hrvatske povijesti u drugoj polovici 19. i na početku 20. stoljeća, ni o onima, posvećenima metodologiji povijesne znanosti, jer će o tome više reći drugi. Rekao bih u ovoj svečanoj prilici nešto o jednom drugom, jednako važnom području djelovanja profesorice Gross - o usmjeravanju hrvatske historiografije prema novim suvremenijim obzorima i metodološkoj modernizaciji u neposrednoj svakodnevnici povjesničara. Ta su poticajna nastojanja profesorice Gross u 70-im i 80-im godinama bila iznimno važna za cjelinu hrvatske historiografije, ne samo za proučavatelje moderne hrvatske povijesti, nego i za njezin medievistički dio. Dopustite mi da se nekoliko rečenica osvrnem na taj, možda nešto slabije poznati, aspekt bogate djelatnosti profesorice Mirjane Gross i to s uže medievističkoga motrišta i na temelju vlastitih iskustava o jednoj davnoj epizodi u razvoju moderne hrvatske historiografije.

Nitko u hrvatskoj historiografiji nije tako rano, već u drugoj polovici 50-ih godina, i tako sustavno pratio razvoj suvremene europske/svjetske historiografije kako je to činila profesorica Mirjana Gross. Teško je danas, na samom izmaku našega stoljeća, u posve promijenjenim okolnostima globalne informatičke revolucije, suvremenom slušatelju objasniti što je, primjerice, značila radnja *O francuskoj sociološkoj historiografiji* što ju je Mirjana Gross u beogradskom JIČ-u objavila davne 1963. godine. Tada, prije gotovo četiri desetljeća, historiografske su komunikacije bile veoma oskudne, radovi inozemnih povjesničara neusporedivo teže dostupni nego danas, pa je rad profesorice Gross o povjesničarima oko francuskih *Anala* značio upoznavanje s novim činjenicama u razvoju europske historiografije, o kojima je tada vrijedilo razmišljati. Prilike su se, dakako, postupno popravljale, europski obzori bivali čvršćima, ali metodološki radovi Mirjane Gross ni jedno desetljeće kasnije nisu ništa izgubili od svoje aktualnosti. Mislim prije svega na knjigu profesorice Gross *Historijska znanost. Razvoj, oblik, smjerovi*, prvo izdanje koje je u Zagrebu objavljeno 1976. godine.

Ta knjiga nije bila samo sustavni priručnik o razvoju povijesne znanosti, nego i zahtjev za metodološkom modernizacijom rada povjesničara koji, prema autorici, mora proučavati društvene strukture i odmaknuti se od događajnog slijeda ili, jednostavnije rečeno, od tzv. događajne historiografije. Ta su gledišta bila važna, istaknuo bih još jednom, za sve povjesničare i za cjelinu hrvatske historiografije koja je upravo tada, u 70-im godinama, tražila nove istraživačke putove i izlaz iz tradicionalnog okvira povijesnoga istraživanja, navlastito na razini cjelovitih pregleda hrvatske povijesti.

Nešto kasnije profesorica Gross je bila inicijator pisanja zbirke tekstova o hrvatskoj povijesti od 16. do početka 20. stoljeća. Knjigu je, doduše, zagrebački Liber objavio tek 1981. godine, ali su njezini tekstovi bili napisani nekoliko godina ranije, potkraj 70-ih godina, pa su oni svjedočanstvo o našim dvojbama i nastojanjima upravo u tom razdoblju. Ta je knjiga plavih korica, pod naslovom *Društveni razvoj u Hrvatskoj od 16. do početka 20. stoljeća*, bila metodološkom prijelomnicom u razvoju hrvatske historiografije. Kao jednom od suradnika u toj knjizi činila mi se tada važnom i nužnom teza Mirjane Gross da povjesničar mora proučavati cjelovitost društva i slijediti njegove razvojne pomake. Možda bi se smjelo reći da je to metodološko gledište koje se suprotstavljalo jednostavnoj opisnosti povijesnih događaja bilo napose važno za istraživački pristup krajnjoj, upravo sveopćoj složenosti hrvatske srednjovjekovne povijesti. Tradicionalna historiografija, s čvrstim političko-dinastičkim i pokrajinsko-prostornim okosnicama koje su poput bedem priječile pristup spoznaji o cjelovitosti društvenog razvoja, o nedjeljivosti pojedinih razvojnih segmenata u povijesnom vremenu, nije uopće mogla protumačiti temeljne procese u srednjovjekovnoj povijesti na hrvatskom prostoru.

Naravno, danas se može različito suditi o metodološkim dvojbama hrvatske historiografije u 70-im i 80-im godinama, i o njezinim rezultatima, u široku rasponu od afirmacije do osporavanja, ali se, mislim, ipak smije reći da su metodološki i istraživački napori toga razdoblja u razvoju suvremene hrvatske historiografije bili važnom osnovicom njezina pogleda u budućnost.

To bi se moglo potkrijepiti jednim primjerom: projektom *Povijest hrvatskoga naroda* što ga je godine 1971. bio pokrenuo Institut za hrvatsku povijest Sveučilišta u Zagrebu. Golemi je napor u 70-im i u prvoj polovici 80-ih godina bio uložen od većega broja suradnika u pisanje te *Povijesti* ili tzv. *sinteze*, kako smo je jednostavno zvali. Bila je raskošno, višesveščano zamišljena, o njezinoj koncepciji i metodološkim temeljima vodili su se brojni razgovori, nastajali su tekstovi, neki su svesci bili gotovo dovršeni, ali *sinteza* nikada nije bila do kraja napisana, a projekt okončan. Ta bi se činjenica mogla ocijeniti kao naš kolektivni neuspjeh u gibanju prema cjelovitoj *Povijesti hrvatskoga naroda*. S površine gledajući, to i jest bio neuspjeh jer *sinteza* nije objavljena, ali sm rad na njoj ipak nije bio bez izrazitih plodova koje, možda, ipak ne bi trebalo posve zanemariti.

U razdoblju *sinteze*, otprilike od početka 70-ih do sredine 80-ih godina, razmišljajući o njoj, i mi smo sami sazrijevali, otvarali nove poglede prema pojedinim razdobljima hrvatske povijesti. S radom na *sintezi* napredovala je i hrvatska historiografija. A u razgovorima o *sintezi*, prije svega o koncepcijskim i metodološkim pitanjima u njezinim tekstovima, istaknutom je bila uloga profesorice Mirjane Gross. Pri tome se ona nije samo zalagala za suvremenije metodološke postupke, nego je i u vlastitoj istraživačkoj praksi ostvarivala zahtjev za modernizacijom historiografije. Upravo potkraj toga razdoblja, kada je rad na *sintezi* postupno počeo zamirati, Mirjana Gross je 1985. godine objavila knjigu *Počeci moderne Hrvatske*. I ta je knjiga nosila znakove prijelomnosti jer su se u njoj prožimali čvrstoća i egzaktnost vrel, na kojima je bila podignuta, s jedne, i posve novi istraživački obzori, s druge strane. Bila je istodobno primjerom pouzdanosti i ozbiljnosti, te obrascem slojevitosti u istraživanju društvene složenosti u Hrvatskoj u doba neopolutizma, u 50-im godinama XIX. stoljeća.

Premda su radovi Mirjane Gross, posvećeni ili modernoj hrvatskoj povijesti ili razmatranjima o povijesnoj znanosti, bili prividno udaljeni od srednjovjekovnih tema, ipak su svojim temeljnim usmjerenjima poticajno djelovali i na hrvatsku medievistiku. Smatrao sam vrijednim u ovoj prilici upozoriti i na taj aspekt djelatnosti profesorice Mirjane Gross i tako iskazati poštovanje prema njezinu djelu.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RAD OVI

32-33

ZAGREB 1999.-2000.

Izdavač
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača
Neven Budak

Redakcija
Branka Boban
Neven Budak
Mirjana Gross
Franko Mirošević
Iskra Iveljić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednički kolegij
Ivo Goldstein
Marijan Maticka
Mario Strecha

Izvršni urednik
Mario Strecha

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 158, fax. 385 1/ 6156 879

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5. X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Naslovna stranica

Iva Makvić

Prijevod sažetaka

Marina Denona-Krsnik (njemački)

Ivo Goldstein (engleski)

Tisak

KRATIS, Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u srpnju 2001. godine

Naklada

300 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949.75

RADOVI 32-33

/ [uređivački odbor Ivo Goldstein... et al.]. - Zagreb

: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta,
1999.-2000. – 520 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X